

İZLEYİCİ VE YORUMLAR¹
SONIA LIVINGSTONE*

Çev. SİBEL FÜGAN VAROL**

Aktif İzleyici

Aktif izleyici kavramının tartışmalı niteliği devam ediyor. Aktif izleyici uyanık, dikkatli ve özgün bir kişi midir? Politik olarak aktif veya yakıcı mıdır? ‘Pasif izleyicinin’ kofluğuna meydan okumanın ötesinde temsil ettiği herhangi bir şey var mıdır? Aktif izleyici modelinin “metni şu şekilde oku” biçimindeki öteki aşırı ucu reddetmesi için mutlaka tetikte, dikkatli ve yaratıcı bir izleyici olması gerekmediği gibi, yaratıcılık içermeyen basmakalıp bir şeyi kabul etmesi de zorunlu değildir. İzleyiciler metinle elbette bir şeyler ‘yapacak’, bunun için de kendilerine ait güçlü bilgi kaynaklarını ve kendi deneyimlerini kullanacaktır. Ancak, aktif izleyici yaklaşımında, yorumlayıcı bakışın hem metne hem de okuyucuya eş zamanlı olarak uyarlanabilmesi, karmaşık bir metin kavramsallaştırmasını gerektirir.

¹Bu makale Making Sense of Television: The Psychology of Audience Interpretation (London: Routledge, 1998) kitabının 8. bölümünün kısaltılmış ve güncellenmiş versiyonunu temel almaktadır.

* Prof. Dr., The London School of Economics and Political Science

** İstanbul Üniversitesi Doktora Öğrencisi, sfzvarol@hotmail.com

Tıpkı diğer metinler gibi medya metinleri de çok katmanlıdır. Hem genel, hem de türüne özgü sınırlamalar taşır. Açık ve tamamlanmamış anlamlar içerir. Okuyucuya çoklu, fakat sınırlandırılmış yollar sunar. Dolayısıyla, ampirik araştırmanın daha başında karşı karşıya kalınan metin karmaşıklığı bir engel, can sıkıcı bir durum olarak görülmemeli, tamamen akademik okuyucunun sağduyusuna hitap eden örtülü mesajlar içerdiği düşünülmemelidir. Bir kişi tekli ve verili bir anlam beklentisi içinde değilse, çoklu anlamlarla karşılaşmanın zorluklarından da rahatsız olmamalıdır. Aksine, böyle bir kişi gerçek medya metinlerinin, yani televizyon programlarının, dergilerin, internet sitelerinin, vs. yapısal karmaşıklığına ve belirsizliğine karşı hazırlıklı olmalıdır. İzleyicinin de bu duruma aynı şekilde hazırlıklı olması gerekir.

İzleyici araştırmalarında yaşanan ve haklı olarak, bu araştırmaları izleyiciyle ilişkilendirme sürecine yeni bağlam katmanları ekleyen son teorik gelişmeler, kültürel anlamların inşası ve yeniden üretimi açısından kritik öneme sahip gerçek yorumlama momentini göz ardı etme eğilimi taşır (Livingstone, 2007). İzleyicinin yorumlama momentini ele alan bu makalede, hem izleyicinin alımlaması/yorumlaması konusunda hem de izleyiciye yönelik etnografya/bağlamlama konusunda yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler temelinde, yorumlama süreci üzerinde yeniden düşünülmesini öneriyorum.

'Okuyucu kişi' kavramı okuyucunun becerikli, bilgili, motivasyona sahip ve kavrayışlı olduğunu, tamamen pasif olamayacağını; aksi takdirde kelimelerin siyah beyaz flu görüntüler olarak kalacağını varsayar. Aynı şekilde, izleyicinin tam olarak pasif kalması da medya metninin anlamsız kalmasına yol açacaktır. Bu noktada, hipodermik imgeye sahip güçlü etki teorileri ve kaçınılmaz sosyal temsil nosyonları üzerinde düşünmek gerekir. Öte yandan, okuyucuların metne bilinçli bir şekilde yaklaştığı, *Alice Through the Looking Glass*'ı (komik bir çocuk kitabı, felsefi bir egzersiz, hatta satranç önerileri olarak görebilse dahi) istatistik ders kitabına veya sosyal gerçekçi bir romana dönüştürebildiği de söylenemez. 'Alet takımı' modeli okuyucuya uygulanamaz. Zira metnin yapısı okuyucuları sınırlandırır. Dolayısıyla, izleyiciler medya metinlerini yorumlarken -belli okumaların sıradışı okuma

sayılmasına yol açacak- belli sınırlara tabidir ve sonuçta, izleyici herhangi bir anlamı kendi istediği şekilde oluşturamaz.

Bu durumda, okuyucunun toplumsal bilgisini incelemek, okuyucuyu metinle, metni de okuyucuyla bağlantılı olarak düşünmek ve gerçek okurların faaliyetlerini, bunun getireceği bütün yöntem sorunlarıyla birlikte araştırmak önem kazanmaktadır. O halde, insanların dünyaya ilişkin bilgisini medya dünyasıyla nasıl ilişkilendirdiği, medya metinlerine ilişkin yorumlarının önceki deneyimleriyle nasıl uyumlu veya aykırı olabildiği ve okuyucuların sahip oldukları bilgilerin yorum farklılıklarında nasıl bir rol oynadığı sorulabilir.

Kavrama ve Yorumlama

Medyayı anlamlandırma süreci neleri içerir? Aşağıdaki bölümde, anlama, kod açma ve anlamlandırma terimlerini genel terimler olarak alacağım. Medya metinlerini anlamaya ya da anlamlandırmaya yönelik daha spesifik yollar açmak için gerektiğinde de başka terimler kullanacağım. “Okuyucu” terimi de okuyucu-tepki yaklaşımını ön plâna alması nedeniyle faydalı olacaktır. Söz konusu yaklaşım, metinleri tek değil, çok anlamlı olarak görmekte, okuyucu ile metin arasındaki ilişkiyi birbirinden bağımsız değil, tam tersine, birbiriyle bağlantılı bir ilişki olarak ele almaktadır. ‘*İzleyici alımlaması*’ terimi daha da genel bir terim olup yorumlama süreçlerine odaklanmakta, bu süreçleri, -izleme öncesinde ve sonrasında var olan- domestik, kültürel, söylemsel ve motivasyon bağlantılı süreçler bağlamına yerleştirmektedir.

Konuya, izleyicinin anlama sürecini açıklamaya yönelik iki klâsik girişimi (1995; Lewis, 1991) değerlendirerek başlayacağım. Bu girişimlerin her ikisi de televizyonu anlamlandırma sürecini irdelemekte ve Hall’un (1994) kodlama/kod açma modelini temel almaktadır. Yine her iki girişim de, Hall’un modelinin güçlü yanlarına, özellikle de anlam dolaşımında kritik bir moment olarak metne yaptığı vurguya dayanmaktadır. Fakat bir yandan da, bu konuda bir takım ilerlemelerin gerçekleştiği kabul edilmektedir. Söz konusu girişimler, örneğin haberleri anlama konusuyla ilgili olarak,

insanların haberleri ne kadar hatırladığını, kamusal bir bilgilendirme kampanyasından ne kadar faydalandığını, bir seçim kampanyası sırasında elektronik yayınlardan bilgi alıp almadığını, gerçekte hangi anlamların kaynağının bu ve diğer medya deneyimleri olduğunu ve bu anlamları hangi bağlamsal kaynakların çerçevelediğini araştırmıştır. Öyleyse, metin doğası gereği problemlidir. Bu ise, dikkatimizi televizyon programının farklı boyutlarına yöneltmektedir.

Lewis, izleyicinin *Cagney ve Lacey*'deki kürtaj kararına gösterdiği tepkiyle ilgili olarak Condit (1989) tarafından yapılan analizi tartışırken, o da, tıpkı Condit gibi, televizyon programlarının açıklığı ve izleyicilerin aktifliği konusunun abartıldığını söyler. Lewis'in (1991) televizyonun anlamlandırılmasına yönelik açıklaması iki parçalı bir süreci önermektedir. Lewis'a göre, çoğu kez, izleyiciler bir dizinin belli bir bölümünü, yani *ne* olduğunu kavramada hemfikir olmakta, bu nedenle de bölümün konusuna ilişkin çıkardıkları özetler benzerlikler taşımakta, fakat yaptıkları *yorumlar* birbirinden farklılaşmaktadır. Bu ise genelde, değerlendirmeye dayalı bir hüküm olarak teorileştirilmektedir. Condit'in çalışmasında, izleyiciler kürtaj konusunda hemfikir değildir. Bazıları kürtajı desteklemekte, bazılarıysa karşı çıkmaktadır. Bu durum, izleyicilerin kendilerine ait bir özellik olup, bu özellik, belli bir anlatıya karşı tepkilerini belirtmeden önce de vardır. Corner'in (1995) yaklaşımı, muhtemelen, kod açma sürecine ilişkin -her zaman netleştirilmiş olmasa da- daha yaygın kabul görmüş varsayımları yansıtmaktadır. Corner üç aşamalı bir yaklaşım önermekte ve bu yolla, daha karmaşık bir metin teorisine ve daha aktif bir okuyucu/izleyici modeline kapıyı aralamaktadır. Öncelikle, *kavrama*, metnin anlamının düz anlamsal (denotative) seviyesinin kod açma sürecini ifade etmektedir. İkincisi, metnin yananlam (connotative) seviyesinin kod açımı, *ima (implication)* ve *çağırışım (association)* süreçleri üzerinden gerçekleşir. Son olarak da, izleyicinin bu kodu açılmış anlamlara *tepkisi*, kendi bağlamına ve kişisel koşullarına bağlı olacaktır.

Kavrama, metinlerin -ne kadar karmaşık olurlarsa olsunlar- bilgiyi aktarma dereceleri veya adil bir yaklaşımla hangi okumaların doğru, hangilerinin yanlış kabul edileceği konusunda yoğunlaşır. Yorumlama ise,

metinlerin anlatı veya uzlaşım çerçeveleri içermeye, kültürel bağlantı ve yankılar oluşturma ve mitsel ya da ideolojik anlamlar ima etme yolları üzerinde yoğunlaşır. Yorumlar, okuyucunun muhtemel katkısına bağlı olduğu ölçüde doğru ya da yanlış şeklinde değerlendirilemez. Onun yerine, okuyucuda o yorumları oluşturan deneyimlerin bir ürünü olarak veya az ya da çok makul, verili ve hâkim normatif varsayımlar olarak görülmeli ya da az veya çok yaratıcı, eleştirel veya ilginç yorumlar şeklinde değerlendirilmelidir.

Geleneksel olarak, izleyiciler konusunda araştırma yapan, bilişsel psikoloji yaklaşımına veya yönetsel yaklaşıma sahip araştırmacılar, insanların temel bilgi yapılarına bağlı olması nedeniyle kavrama unsurunu daha ilginç bulmuşlardır. Eleştirel izleyici araştırmaları yapan araştırmacılar ise, izleyiciler arasındaki farklılıkları dikkate alan kültürel ve bağlamsal faktörleri ortaya koyması nedeniyle yorumlama unsuruna daha sıcak bakmışlardır. Bu yaklaşımların her biri metnin farklı birer yönünü ele alsa da, elbette televizyonun anlamlandırılma sürecinde hem kavrama hem de anlama aşamaları gerçekleşmektedir. Televizyon programlarının kavranması ve hatırlanmasına ilişkin araştırmalarla ideolojik yorumlama ve şekillendirme konulu araştırmalar birbirinin karşıtı olarak görülmeyip yapıcı bir şekilde bütünleştirilirse, bunun ardından nasıl bir gelişme beklenebilir?

Kavrama ile yorumlamanın bütünleştirilmesi, kısmen başlangıç noktasına bağlı olacaktır. Basit bir ifadeyle söylersek, eleştirel medya yönelimli bilim insanları kavrama süreçlerini geleneksel olarak göz ardı etmektedir. Öte yandan, bilişsel psikologlar da yine geleneksel olarak kavramanın sosyo-bilişsel açıklamasını dikkate almış, fakat daha yorumlayıcı süreçlere karşı daha az hassasiyet göstermiştir. Özellikle de, izleyici alımlama teorisyenlerinin nispeten açık, yorumlayıcı ya da çağrışımsal/değerlendirici süreçler üzerinde odaklanmasının amacı, izleyici alımlamasının, sosyo-bilişsel psikolojideki bilgi-işleme teorilerinin öngördüğü gibi 'bilginin' doğasının otomatik bir işlevi değil de, değişken bir süreç olduğunu vurgulamak olmuştur. 'Bilgi' kavramı genelde bir bütün halinde ve verili bir anlamı ima etmektedir. 'İşleme' kavramı ise, o bilgide gerçekleşen otomatik dönüşümlerin oluşturduğu tekil ve doğrusal bir kümeyi düşündürür. Bu da,

araştırmacıların yorumu bağlı farklılaşma olasılığını dikkate almamalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla, okuyucunun sahip olduğu deneyim ve bilgilerin metnin kodlarının çözümlünde oynadığı merkezi rolü dikkate alması bakımından, yorumlama esas olarak sosyal bağlı bir süreçtir.

Bilgi-işleme yaklaşımının tehlikelerine vurgu yaparken, bu tür argümanların, izleyici alımlamasına ilişkin metin sınırlamalarını göz ardı etmek üzere kullanılmasına karşı da dikkatli olmak gerekir. Kuşkusuz, söylenmek istenen, metinlerin bilgi içermediği, doğrulukları veya yanlış anlaşılabilirlikleriyle ilgili sorunların bulunmadığı değildir. Bir uçak kazasında ölen kişilerin sayısını on dört yerine kırk olarak duyan izleyiciler veya ipuçlarını bulmak için suçu simüle etmesi nedeniyle failin dedektif olduğunu düşünen çocuk kesinlikle yanılmaktadır ve asıl meseleyi kaçırmıştır. Burada Eco'nun (1979) aykırı (*divergent*) ve sıradışı (*aberrant*) okumalar arasındaki ayrımı devreye girmektedir. İzleyicilerin spesifik program bilgilerini alımlayıp alımlamadığını ya da metnin spesifik önyargılarını yansıtıp yansıtmadığını sormak meşru, hatta zaman zaman önemli olmalıdır. Bu yüzden, bilişsel psikologlar çocukların "failin kim olduğu" sorusunu cevaplandırmak için bir anlatının kodlarını çözüp çözemeyeceğini veya iyi kahramanlar arasındaki kötünün kim olduğunu söyleyip söyleyemeyeceklerini araştırmaktadır (Collins, 1983; Messenger Davies, 1989). Benzer varsayımları kullanan araştırmacılar, belli içeriklerin izleyiciler tarafından alımlanıp alımlanmadığını sorarak içerik analizlerinin psikolojik gerçekliğini kontrol edebilir. Ancak, bu soruların bilgi işleme varsayımlarına bağlı olduğu, anlamın bir bütün olarak ve metnin verdiği haliyle görüldüğü ve izleyicilere yalnızca bu anlamı kabul veya reddetme yetkisi verildiği bilinmektedir. Öte yandan, semiyolojide ve izleyici teorilerinde yaşanan gelişmeler, izleyicinin rolüne ilişkin bu eşleşmeli/yanlış eşleşmeli kavramlaştırmanın, çok anlamlı ve açık metin görüşüyle, ayrıca yorumlama yaparken aktif bir şekilde yapıcı olan izleyici görüşüyle bütünleştirilmesini gerektirmektedir.

Kavramayı yorumlamadan (yahut da çıkarsama ve çağrışımdan) ayırmanın önemi, yorumda fiilen meydana gelen sapma türlerinin

ampirik olarak gözlenmesi suretiyle teorik olarak temellendirilerek gerekçelendirilebilir. Hall (1980), metinden yola çıkarak, düzanlam ve yananlamı '*bir işaretin herhangi bir zaman noktasında herhangi bir dil topluluğunda alacağı görünümüleri, yani "düz" anlamını (düzanlam), o işaretin muhtemel daha çağrışımsal anlamlarından (yananlam)*' (33, italikler bana ait) ayırt etmek suretiyle tanımlamıştır. Hall, hem düzanlamın hem de yananlamın şarta bağlı olarak tanımlanmasına ve sosyal olarak müzakere edilmesine vurgu yapmıştır. Bu terimlerin kullanımını daha önceden metinde içkin anlam seviyeleri (yüzeysel ve derin anlamlar) temelinde açıklayan Hall, daha sonra, hem kodlama hem de kod açmanın toplumsal şartlarının paylaşılmış, parçalı ve ihtilafli niteliğine bağlı anlamlar temelinde açıklamaya başlamıştır. Bu yaklaşımda düz anlam, esas olarak mutabakata dayalı ve olduğu gibi alınan anlamlar açısından tanımlandığından, izleyiciler arasında mutabakata dayalı okumalar noktasına varması beklenebilir. Öte yandan, yananlam, az veya çok muhtemel (ya da mantıksız) özel anlamlar oluşturan özel ve çeşitli şartlara bağlıdır. Zira '*duruma bağlı ideolojiler anlamlamayı değiştirir ve dönüştürür*' (Hall, 1980, 133). Dolayısıyla, bu noktada daha fazla yorum sapması beklenebilir. Kodlama/kod açma modeline uygun olarak yapılan çoğu araştırma, izleyicinin yananlamlara yönelik kod açma sürecini incelemekte ve düzanlamın kodunu açmayı çok eleştirilen ileti aktarma modeline dönüş olarak kabul etmektedir (Carey, 1989). Ancak yine de, Hall, bu anlam seviyelerinin her birinin '*ideoloji ve söylemin kesiştiği farklı seviyeleri*' temsil etmesinden dolayı izleyicinin kod açma süreciyle ilgili olarak her iki anlam seviyesinde de çalışmayı gerekli bulmaktadır (133).

Lewis, yorumu (örneğin izleyicinin kürtaja karşı mı yoksa taraf mı olduğu gibi) belli bir tutumsal yargı türüne indirgemenin olayı fazla basitleştirmek olduğunu düşünmektedir. Lewis'e göre, izleme pratiği sırasında, bu tür kültürel karmaşıklıklar birçok değerlendirici tepkiye dönüşebilmekte, bu tepkiler ise izleyicinin televizyonun kodunu çözme sürecinin özünü değilse de rengini belirlemektedir. Buradaki asıl mesele, Osgood ve arkadaşlarının

(1957) bir süre önce ileri sürdüğü gibi, değerlendirmenin anlamın için bir parçasını oluşturması ve yapılan çıkarsama ve çağrışımlar üzerinde “yukarıdan aşağıya” güçlü bir etki yapmasıdır. Ayrıca, Corner’in “teпки” teriminin (yeterince iyi tanımlanmamış olsa da) muhtemelen en iyi kullanımı, izleme sırasında ve sonrasındaki kavrama ve yorumu, biliş ve duyguları, ayrıca yapılan eylemleri kapsayan son derece genel bir terim şeklinde olacaktır (bu şekilde kullanılmazsa, uyarıcı-teпки ve okuyucu-teпки terminolojisinin bir parçasıymış gibi yanlış kullanılabilir). Bense bunun yerine, Lewis ve Corner’in ayrı bir süreç olarak önerdiği şeyin, daha çok, hem kavrama hem de yorum olarak televizyonu anlamlandırma sürecinin bağlı olduğu bir dizi söylem kaynağını ifade ettiğini düşünüyorum. Bu söylem kaynakları, izleyicilerin sosyal ve kültürel konumlarına bağlıdır. Bir başka deyişle, izleyicilerin tepkisi veya değerlendirici yorumlama, ayrı bir yorumlama süreci değil de, izleyicilerin televizyonu anlamlandırırken yararlandıkları çok sayıda metin dışı kaynağı (inançları, kavrayışları, duygusal kaygıları, toplumsal bilgileri, vs.; kısaca hayatlarının geri kalan kısmına bir göndermeyi) bize hatırlatan kısa bir ifadedir.

Metin içi ile metin dışı kod ve bilgiler arasındaki ayırım, büyük bir pragmatik kolaylık sağlamakta, araştırmacıların televizyon programlarını veya izleyicilerin günlük yaşamlarını çıkış noktası olarak alan araştırma soruları arasında ayırım yapılabilmesine imkan vermektedir. Bu yolla, izleyicilerin bir televizyon programının spesifik metin kod ve çağrılarını tanıyıp anlarken kullandığı toplumsal bilgi kaynaklarına yönelik izleyici araştırmaları ile insanların televizyonu (ve başka her şeyi) anlamlandırırken kullandığı günlük hayat anlam ve pratiklerine yönelik izleyici araştırmaları arasında ayırım yapılabilmektedir. Kodlama ile kod açma ya da model ile gerçek okur arasındaki ilişkinin sorgulanması, şu iki soruyu aynı anda sormak anlamına gelmektedir: programlar kendi izleyicilerinden ne ‘bekler’ (“örtük okuyucu”) ve izleyiciler televizyonu anlamlandırmak için neyi ‘kullanır’ (“gerçek okuyucu”) ? Bir başka deyişle, izleyicilerin bir televizyon programını anlamlandırırken programın yönlendirdiği türden bilgileri sahiplenip kullanmalarının söz konusu olup olmadığını sorabiliriz. Ayrıca, izleyicilerin

bir televizyon programını anlamlandırırken gerçekte hangi tür bilgileri sahiplenip kullandıkları şeklinde -bir önceki sorudan ayrı, fakat onunla çakışan türde- bir soru da sorabiliriz. Her ne kadar lokal metin yorumlamaya ilişkin spesifik konu ile anlamların günlük hayattaki dolaşımına ilişkin genel konu arasında birine öncelik vermek zorunda değilsem de, burada, metinleri yorumlamanın spesifik özellikleri üzerinde odaklanmak istiyorum. Aksi takdirde, günlük hayatta medyanın tüketimi veya benimsenmesiyle ilgili uçsuz bucaksız bir alanda kaybolabilirim.

Asıl önemlisi, Corner'e göre, "*izleyici tepkisi*" konunun izleyici tarafına karşı daha ilgilidir. Bu yaklaşım, diğer süreçlerin böyle bir ilgiye sahip olmadığını ima eder. Daha eleştirel veya yorumsama yönelimli araştırmacıların kelimeleri tanıma ve hikâye gramerlerinden veya program türlerine yönelik başka düzeneklerden yararlanma konularıyla yahut da televizyon programlarını fiilen kavramaya ilişkin diğer herhangi bir süreçle bugüne dek özel olarak ilgilenmedikleri doğrudur. Ancak bu durum, burada çok az sayıda 'izleyici çalışması' (Katz, 1996) yapıldığı anlamına gelmez. Yukarıda belirtildiği gibi, böyle bir ihmal anlaşılabilir. Zira bu seviyedeki izleyici çalışmaları kod açma sürecinde daha az sapmayla sonuçlanmaktadır; metinlerin açıklığıyla daha az bağlantılıdır veya politik olarak ilginç (örneğin direngen) okumalarla sonuçlanma ihtimali daha azdır. Fakat gerçek hayattaki (yani deneysel olarak yönlendirilmeyen) televizyon programlarının kavranmasına ilişkin çalışmaların nispeten kısıtlı olduğu düşünüldüğünde, bu sonuca varmanın bile erken olduğu söylenebilir.

Daha açık veya karmaşık yorumlama formlarından ziyade, doğrudan kavramayla ilgili en az iki büyük araştırma literatürü bulunmaktadır. Bunlar arasında, haberlerle -özellikle de sıradan izleyicinin televizyon haberlerini niçin bu kadar sık yanlış anladığı veya unuttuğuyla- ilgili araştırmayı (Graber, 1988; Gunter, 1987) ve çocuk izleyicilerle ilgili, -özellikle de niçin farklı yaşlardan çocukların basit televizyon anlatılarını bile farklı şekillerde anlamlandırdıklarını veya anladıklarını irdeleyen - araştırmayı (Dorr, 1986; Hodge & Tripp, 1986) diğerlerinden ayırıyorum. Bu iki araştırma literatürünün ikisi de, hem kavrama hem de yorumlamayla ilgili (aktif veya

aykırı okumalar da dâhil) bol miktarda izleyici araştırma fırsatı sunmaktadır.

Bu süreçlerin her biri izleyici konusunda önemli çalışmalar içermektedir. Ancak, Corner'in tepki sürecinin metin yapılarıyla bağlantısı, kavrama ve yorumlamaya nazaran daha dolaylıdır. Corner, kritik yorumlama süreçlerinin önemli ölçüde metin yönlendirmeli olduğunu vurgulamakta kesinlikle haklıdır. Zira onun terimleriyle konuşursak, kavramanın, mesajı metinden alıp kelimeleri doğru bir şekilde bir araya getirme, vs. şeklinde geliştiği, imanın/ çağrışımın ise muhtemelen izleyicinin metnin sunduğu örtülü anlamlara tepki verme yollarını ifade ettiği noktasına ulaşırız (Corner'in bunu daha izleyici yönlendirmeli bir süreç olan 'çıkarsama' olarak adlandırmaması ilginçtir).

Medya metinlerinden anlam üretmenin aşamalarını veya temel süreçlerini tanımlamanın tehlikeli bir iş olduğu kabul edilmelidir. Böyle bir işe girişmenin tek mantıklı açıklaması, analizden elde edilen kazancın her teorik çerçevenin oluşturduğu kafa karışıklığından fazla olmasıdır. Bununla birlikte, televizyonun anlamlandırılmasındaki (izleyicinin çok az dâhil edildiği süreçlerden daha fazla dâhil edildiği doğru yönelen) üç süreci (kavrama, yorumlama, tepki) tanımlamak yerine, iki süreci (kavrama ve yorumlama) tanımlamayı öneriyorum. Bu süreçlerin her ikisi de izleyiciye ilişkin -birbirinden farklı olsa da- önemli talepler getirmekte, her ikisi de metin ve metin-dışı bilgiden az çok yararlanmaktadır. Ancak, yorumlama süreci, Lewis'in önerdiğinden çok daha zengindir ve bir anlamlandırma sıralamasında kavramadan sonra gelmesi zorunlu değildir.

İzleyicinin hayatındaki birçok unsuru kapsayan metin-dışı bilgi kavramı (şüphesiz bağlamsal tepki kavramı da), izleyici alımlama analizinde dipsiz bir kuyu gibidir. Ancak, anlamlandırma sürecinin tek bir yönünün bile izleyicinin hayatındaki bir unsurla bağlantılı olma ihtimalini bilmeme rağmen, izleyicilerin televizyonu anlamlandırma sürecine izleyici tepkisiyle bağlantılı her şeyi dâhil etmek yerine, (tıpkı Eco'nun sanal metinlerle gerçek metinler arasında ayırım yapması gibi) bu potansiyel kaynaklarla televizyonu anlamlandırma süreci arasında ayırım yapmak gerektiğini düşünüyorum. Yorumlamanın belli bir anında bu kaynaklardan hangilerinin fiilen kullanıldığı

sorulabilir. Analitik bir yaklaşımla, kaynakların süreçten ayrı tutulması, bu kaynakları başka bir çok bağlama yerleştirme süreci için de kullanılabileceği yolların tanınmasına imkân verecektir. Bu bağlama yerleştirme süreçleri, genel izleyici alımlama sürecinin bir parçası olarak programın kavranmasını ve yorumlanmasını kapsamakta ve şekillendirmektedir. Bu süreçler tahmin, seçme, motivasyon, dönüştürme, çağırma, fantezi oyunu, aile içi tartışma, vs.'yi içermektedir. Ayrıca, bir programın yorumlanmasında kullanılan spesifik metin-dışı kaynakların diğer metin-dışı kaynaklarla nasıl ilişkilendirildiği konusunu da vurgulamaktadır (birbirlerine uygunlar mı, uyumlular mı, değiştirilmişler mi, birbirlerinden ayrı mı tutuluyorlar, vs. – aslında bütün bunlar, medya etkileri sorusunun yeniden formülasyonunu ifade etmektedir).

Palmer'in (1986) canlı yayına katılan izleyiciler hakkında yaptığı çalışma, çocuklarla televizyon arasındaki sembol ve kimlik ilişkilerinin çocukların entelektüel gelişimi sırasında nasıl değiştiğini ele almaktadır. Palmer'a göre, 'çocukların yaşları büyüdükçe anlatı, hikâye ve karaktere ilişkin kavrayışları artmakta, bu da kendi favori TV şovlarına ilişkin daha karmaşık taleplerde bulunmalarına yol açmaktadır' (121). Bu nedenle, 8 veya 9 yaşından sonra, çocuklar, önceden sevdikleri çizgi filmler veya oyuncak hayvan şovları yerine daha gerçekçi ve daha karmaşık programları tercih etmeye başlamaktadır. Bu noktada, kavramıyla yorumlama arasındaki bağlantının iki katmanlı olduğunu belirtmek gerekir. Birincisi, çocuklar programın türü, gösterilen şeyin gerçekçiliği ve gösterilen oyun ile kendi hayatları arasındaki ilişki hakkında daha incelikli değerlendirmelerde bulunmaya başladığı zaman daha farklılaşmış ve gerekçelendirilmiş yorumlar yapabilmektedir. Bu tür yorumlar ana hikâyenin kavranmasını gerektirir. İkincisi, yaşı daha büyük olan çocuklar, programların daha incelikli yönleri hakkında yorum yapmak suretiyle, televizyonu arkadaşlarıyla ve aileleriyle ilişkilerine dâhil edebilirler. Bunun için, televizyonun karakteristik özelliklerini kendi sembolik ihtiyaçlarına uydururlar. Gördükleri şeyi yalnızca televizyonda verilen olayı veya görüntülenen medya bilgisini öğrenmek için değil, kendi özel kimliklerini tanımlamak, oyunlaştırma yoluyla arkadaşlık kurmak

veya oyun sahasındaki sosyal etkileşime ilişkin kuralları anlamak için de kullanırlar. Çocukların anlatıların bağlantılarını, sıralarını ve sonuçlarını nasıl kavradıklarını, farklı türlerin gerçekçilik tarzlarını nasıl tespit ettiklerini veya programların üretilmesi ve amacı hakkında neler bildiklerini bilmeden, televizyon yorumlarını ve televizyonu kendi günlük hayatlarına nasıl dâhil ettiklerini yorumlamak uygun olmayacaktır. Kısacası, kavrama (veya yanlış kavrama), arkasından gelen yorum türlerine sınırlar getirebilir. Burada önemli cinsiyet ve sosyal sınıf farkları bulunmaktadır. Bu farklar, çocukların televizyona ilişkin farklı yorumlarına veya farklı kullanımlarına katkıda bulunur. Fakat farklı yaşlardaki çocuklar arasındaki farklılıklar, entelektüel gelişimin farklı aşamalarını yansıtmaları nedeniyle, çocukların anlatılara ilişkin temel kavrayışlarını en fazla etkileyen faktör durumundadır.

Yetişkinlerin haberleri kavramasıyla ilgili olarak da benzer bir iddiada bulunmak mümkündür. Robinson ve Levy (1986), daha iyi ve daha kötü kavranan hikayelerin özelliklerini karşılaştırmış ve (hem İngiliz hem de Amerikan) hikayelerin kişiselleştirme, standart anlatı yapısını kullanma, insani yanları ön plâna çıkarma gibi faktörlere bağlı olarak daha iyi kavrandığını ortaya çıkarmıştır. Findahl ve Hoijer (1976), bunlara ilaveten, hikâyesinde nedensel bilgi bulunan haberlerin de daha iyi kavrandığını belirtmiştir. Oysa hikâyelerde çoğunlukla kim, ne, nerede ve ne zaman sorularına cevap verilmekte, niçin sorusunun cevaplandırılması başka bilgilerin de kullanılmasını gerektirmektedir. Bu metin özelliklerinin önemi, izleyici kaynakları açısından anlamlıdır. Söz konusu özellikler, kişiler arası iletişimde ve aracılanmış iletişimde kullanılan hikâye gramerlerinin uygulanabilirliğine vurgu yapmakta ve nedensellik özelliğinin gündelik kalıplarıyla haberlerin kavranması arasında bağlantı kurmaktadır. İnsani yanlara yapılan vurgu, haber hikâyelerindeki *“boşlukları doldurmak için”* gündelik toplumsal bilgilerin kullanımını teşvik etmektedir. Ancak, Gamson’ın (1992) gösterdiği üzere, metin içinde bu tür bilgileri vermenin farklı yolları bulunmaktadır. Bu nedenle, haberler aynı anlatı için birbirinden farklı açıklayıcı çerçeveler sunabilmekte, bir olayı örneğin, *‘biz’* ve *‘onlar’* kutuplaşması yaratan bir kalıba dökülmekte veya katılımcıları *‘düşman*

komşular' olarak niteleyebilmektedir. Farklı haber olayları, diğer sosyo-kültürel deneyimlerle uyumlu, çeşitli, fakat bilindik kültürel çerçevelere göre şekillendirilmektedir (Couldry, Livingstone, & Markham, in press). Metin özelliklerinin kavrama seviyesini artırdığı iddia edilebilir. Ancak kavrama seviyesini artırırken yapılan şey, izleyicilerin haberi belli şekillerde yorumlamak üzere yönlendirilmesidir. Bu yorumlar ise, izleyicinin -bilgi, deneyim ve konumuna bağlı olarak- sonraki kültürel anlamlandırmalarına yansımaktadır. Sonuç olarak, yorum kavramaya yön verebilir. Ayrıca, izleyicinin kamuoyu olarak politik bilinci ve kimliği gibi hususlar da göz önüne alındığında, asıl mesele "*dün ne olduğunun kavranmasının*" ötesinde bir şeydir (Livingstone, 2005).

Lewis ve Corner'in televizyonu anlamlandırmaya ilişkin süreçleri formülleştirme yolundaki girişimleri yukarıdaki örneklerle birlikte ele alındığında, izleyicilerin söz konusu anlamlandırma sırasında yaşadıkları süreçlere ilişkin ardışık bir sıralama, dolayısıyla televizyonun anlamlandırılmasına ilişkin doğrusal bir teori ileri sürüldüğü söylenebilir. Yazarların hiç birinin muhtemelen basit bir doğrusallık oluşturma niyeti yoktur. Ancak, anlamlandırma aşamalarını oluşturan süreçlerin sıralanması fikri ortaya ilginç sorular çıkarmaktadır. İletinin aktarılmasına ilişkin basit bir doğrusal modelin sınırlılıklarına rağmen, belli şartlar oluştuğunda, kavramanın yorumlama çerçevesini belirlediği ve belli başka şartlar altında da, yorumlama çerçevelerinin kavramayı yönlendirdiği akla yatkın, dolayısıyla araştırmaya değer bir önermedir. Gerçekten de, kavramanın yorumlamaya ilişkin şartları belirlemesi daha açık olmakla birlikte, yapısalcı hareketin sosyal bilişim içindeki esas itici gücü aşağıdaki argümana dayanmaktadır. Bu argümana göre, basit metinlerin yorumlanmasından elde edilen deneysel kanıtlar göstermiştir ki, yorumlama kavramayı yönlendirmekte ve daha genel olarak da, izleyicilerin metne tepki gösterme yolları, kavrama ve yorumlama süreçlerinin gerçekleşme şeklini belirlemektedir. Yerinde bir adlandırmayla anılan '*pembe dizi etkisi*' (Owens, Bower, & Black, 1979) bu tür araştırmalara tipik bir örnek teşkil etmekte olup, bu yaklaşıma göre, karakteri yönlendiren nedenlerin önceden bilinmesi, sonraki bölümlerdeki

hikâyelere ilişkin belli bir yorumda bulunulmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşımı inceleyen araştırmacılar, okuyuculara karakterin davranışlarını yönlendiren nedenler konusunda farklı bilgiler vermiş ve basit bir hikaye sonucunda oldukça farklı kod açımının (kavrayışların) ortaya çıktığını tespit etmiştir. Sıralamayı tersine -yani kavramadan yorumlamaya- çeviren iddia da, zorunlu olarak, bu iki süreç arasındaki ayrımı korumaya yöneliktir. Dahası, her iki iddianın da desteklenmesi, anlatı yorumlamasının yapısalcı süreçlerine ilişkin bir dizi ampirik kanıtı gerektirmektedir.

Önce kavrama sonra yorumlama şeklindeki doğrusal sıralamanın yapısalcı bir şekilde tersine çevrilmesi, izleyicilerin yalnızca değerlendirmeye yönelik tepkilerinde değil, aynı zamanda bir televizyon programının karakter ve olaylarının kodunu çözerken de birbirlerinden farklı olduğunu kabul etmek suretiyle, kavramayla yorumlama arasında bir yorumsama alanı açacaktır. Drabman ve arkadaşları (1981), bu durum için oldukça açık bir örneği deneysel sosyal bilişsel literatürden vermiştir. Söz konusu çalışmada, izleyicilerin beklentileri onları bir hikâyeyi yeniden anlatırken stereotip karşıtı hikâyeyi tersine çevirmeye yöneltmiştir (erkek doktor bayan hemşire ikilisi onlara, erkek hemşire bayan doktor ikilisinden daha anlamlı gelmiştir). Dolayısıyla, bu iki süreç arasında ayırım yapılması gerekmektedir. Belli şartlarda, hatta daha yaygın şartlarda dahi izleyicilerin çıkarsama veya çağrışımlarında gerçekte farklılaşmayacakları durumlar (örneğin, mutabık kalınmış veya çok az ihtilafly toplumsal bilgilerden elde edilen ve metin tarafından yönlendirilen çıkarsamalar) olabilir. Diğer araştırmacıların da (Ang, 1994) işaret ettiği üzere, televizyonu anlamlandırma teorisi, izleyici okumalarının ortaklıklarının ve farklılaşmalarının kabul edilmesini ve açıklanmasını gerektirmekte olup, hem uyumlu hem de farklılaşmış okumaların meydana geldiği şartlar ampirik bir soru olarak kalmaktadır.

Televizyonu anlamlandırmanın farklı süreçleri içerdiğinin kabul edilmesi, yukarıda eleştirilen sıralı bir modelin de kabul edildiği anlamına gelmez. Corner, -örneğin, önce düzanlamsal seviyenin kavrandığını, sonra yananlamsal seviyenin yorumlandığını, en sonra da izleyicilerin kendi tepkilerini kattığı- lineer bir modelin yetersiz olduğunu kabul etmekte, bunun nedenini ise söz

konusu seviyelerin karşılıklı etkileşim içinde olması ve sonra gelen seviyenin öncekini şekillendirmesi olarak ifade etmektedir (Corner, 1991). Yorumlama çerçevelerine ilişkin önceki işaretlerin program okumalarını belirlemede ne kadar etkili oldukları ve bu etkinin program türüne ilişkin bilgiden ya da (kürtaja ilişkin tutumlarla ilgili örnekte olduğu gibi) metin dışı şartlardan çıkarılma derecesi ileride araştırılması gereken konular olarak kalmaktadır.

Metin ve Etkiler

Bir kişi televizyonu anlamlandırmanın ne kadar doğrusal olmayan ve yapıcı bir süreç olmasına izin verirse, metnin anlamının izleyiciler anlamadan önce tanımlanması o kadar problemlidir. Tartışmaya açık olmakla birlikte, bir metnin kodu çözülmeyen o metnin anlamının tanımlanması imkânsızdır. Zira analistin yorumunu izleyicinin yorumundan üstün görmeyen bir temeli yoktur. Bu problem, Hall'un "yeğlenen okuma" nosyonuyla özellikle belirginleşmiştir. Hall (1980), dikkatli okuyucuların oluşturabileceği olası anlamlar üzerine metnin nasıl sınırlamalar getirdiğinin analistler tarafından tanımlanabileceğini ileri sürmüştür ve bu yolla metnin gücünü tanımlamaya çalışmış, fakat yetersiz kalmıştır. Yeğlenen okumalar, 'kurumsal/politik/ideolojik sıralamayı kendileri yaparlar ve kendi kendilerini kurumsallaştırırlar' (134). Bir başka deyişle, yeğlenen okuma, belli normatif veya ideolojik yeğlenen okumaların kolaylaştırılması veya daha kolay ulaşılabilir hale getirilmesi suretiyle izleyici okumalarının yönetildiği bir metin stratejisini temsil etmektedir. Bu durumda, izleyicilerin metne tepkisinin birbirinden farklı olabileceği kabul edilmekle birlikte, kültürel temsillerin yapılandırılmasında kodlayıcıların kod açıcılardan daha güçlü olduğu önerilmekte ve dolayısıyla, medya etkileri nosyonuna dayanılmaktadır.

Lewis (1991), bir çok araştırmacının kaygılarını yansıtarak, yeğlenen okumayı tanımlamanın teorik zemini bulunmadığını ileri sürmüştür, bir iktidar veya ideoloji teorisinden yola çıkmayarak onun yerine, metin ve izleyicilere ilişkin ampirik olarak bilinen unsurlardan hareket etmiştir. Araştırmacının okumasını izleyicinin okumasından ayırt etmeye yönelik prensipli bir yol yoksa yeğlenen okumaları nasıl tanımlayabiliriz? Bu tür okuma, metnin

içkin özelliklerine göre mi, yoksa daha basit bir ifadeyle, izleyicilerin fiilen yaptığı gibi çoğunluk okumasına ya da normatif okumaya göre mi ayırt edilir? Bu eleştiriler söz konusu kavramın bir ölçüde terk edilmesine (Wren-Lewis, 1983) ya da –en iyi halde- yeğlenen okumanın yalnızca çoğunluk izleyici okuması olarak tanımlanabileceği ve böyle anlaşılabilceği iddiasına yol açmıştır. Dolayısıyla, kavram ampirik izleyici araştırmalarına bağlı hale gelmiştir. Lewis, bu iddiayı, yukarıda bahsedilen *Cagney* ve *Lacey* kürtaj olayıyla bağlantılı olarak örneklemiştir. Hem kürtaj karşıtı hem de kürtaj taraftarı izleyicilerin hikâyeyi benzer bir şekilde anlattığını, bu nedenle de, izleyicilerin, kürtaj konusundaki farklı tutumlarına rağmen (çoğunluk okuması anlamında kullandığı) yeğlenen okumayı kavradıklarının söylenebileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, hikâyenin desteklenmesi veya ona karşı olunması metnin kalitesini değil, izleyicinin tepkisini temsil etmektedir. Lewis, daha da pragmatik bir yaklaşımla, yeğlenen okuma kavramının faydalılığına da karşı çıkmış, bu karşı çıkışa gerekçe olarak da televizyon anlamlarının çapraşık, çelişkili olmasını veya herhangi bir yeğlenen basit anlamı saklamasını göstermiştir. Bu iddiasını desteklemek için, ‘melodramatik’ polisiye dizilerinden ve izleyicilerin katıldığı yarışma programlarından örnekler vermiştir. Fakat bu türlerin ikisi de haberlerden ve Hall’un kafasındaki güncel olay şovlarından oldukça farklıdır. Haberlerde ve güncel olay şovlarında, öncelik net mesajdır ve çok açık ki, asıl konu sınıf temelli ideolojilerdir.

Bu argümanla ilgili çeşitli problemler bulunmaktadır. Öncelikle, bu argüman yönetsel bir problemi epistemolojik bir probleme dönüştürme eğilimindedir. Şüphesiz, metin okumalarını veya yapılarını tanımlamaya ilişkin metodolojik prosedürlerimiz bulunmuyor (aslında, bir grup izleyici arasındaki çoğunluk okumasını belirlemek için de mutabık kalınmış prosedürlerimiz mevcut değil). Bununla birlikte, televizyon metinlerinin (muhtemelen giderek daha) karmaşık ve çelişkili olduğunu belirtmenin bir metin analizini zayıflattığı da söylenemez. Daha da önemlisi, problemi tersine çevirirsek, araştırmacıların izleyici okumalarını yorumlamasının, yalnızca kendilerinin bir okumasını temsil ettiği ve analizi rölâivist bir

çıkılmazdan kurtaracak prosedürleri bulunmadığı ileri sürülebilir. Başka bir deyişle, bir kişi bir izleyicinin okumasını yorumlama güvenine sahipse, o kişi, aynı temelde, o metnin yorumunu da sunabilir. Çok sayıda semiyotik ve edebi araştırma en azından bunu yaparken kullanılacak bir dil sunmaktadır. Metnin analizi olmadan, iletişimin analizi (yani, medya kurumları, yapımcılar, programlar, izleyiciler ve kültürel bağlamlar arasındaki ilişkilerin analizi) imkânsız hale gelecektir. Alımlama sürecini anlamadaki zorluklara rağmen, Corner (1995), 'izleme sırasında anlamların metinlerden tam olarak *nasıl* çıkarıldığını sormamak, televizyonun bir kültürel süreç olduğu şeklindeki temel fikirden vazgeçmek anlamına gelir ifadesini kullanmıştır (55). Fakat yalnızca izleyicilerin televizyonu nasıl yorumladıklarını değil, aynı zamanda metinlerin nasıl başka okumalara değil de, belli okumalara yönlendirdiklerini sormak da hâlâ önemlidir. Yeğlenen okuma kavramı aşırı genişletilmiş olabilir. Fakat (örneğin, programın türü, kapalılığı, hikâyesi gibi) belli yollarla metinlerin izleyicileri yönlendirme şeklini belirten başka faydalı kavramlar da bulunmaktadır ve bu kavramların değerine yeğlenen okuma kavramı kadar karşı çıkılmamıştır.

İkincisi, Lewis örneğini nispeten kapalı bir metinden almıştır ve bu metinde, kürtaj yanlıları desteklenmektedir. Aynı zamanda, kürtajla ilgili kültürel tartışma, izleyicilerin tepkisini muhtemelen daha açık bir şekilde kutuplaştırmıştır. Başka bir ifadeyle, bu örnek, izleyici tepkisinin kültürel bağlamı olmasına rağmen, izleyici kod açma sürecinin oldukça basit görüldüğü bir analizin yapılmasına imkân vermektedir. Bununla birlikte, hâlâ şöyle bir iddiada bulunmak mümkündür: Metin belli bir pozisyon sunmaktadır ve bunun sonucunda, hikâyenin gelişimi sırasında kürtaj yanlısı izleyiciler kendi düşüncelerinin desteklendiğini, kürtaj karşıtı izleyiciler ise kendi düşüncelerinin metinde yansıtılmadığını görecektir. Bu olaylar bir pembe dizide gerçekleşmiş olsa, yeğlenen okuma hâlâ ayırt edilebilir olmakla birlikte, kürtaj karşıtı izleyicinin pozisyonu da karakterlerden birinde kişiselleştirilecek ve bu anlamda, metin açık kalacaktır. Başka bir deyişle, yeğlenen okuma nosyonunun, (tıpkı üç-aşamalı kod açımından ziyade iki-aşamalı kod açımı açıklamasında olduğu gibi) en net olarak, nispeten kapalı

metinlere uygulandığı görülmektedir.

Bu nedenle, Corner'in kavrama ile yorumlama arasındaki ayrımı, en çok, nispeten açık metinler için önemlidir. Zira ikinci aşama, yalnızca önceki aşamayı tamamlamamakta, aynı zamanda, izleyiciler arasında farklılaşma imkânı vermektedir. O halde, nispeten açık bir metinde, metnin yapılandırılması üzerinden bu farklılaşmaya izin verilebilmekte, hatta bu tür bir farklılaşma davet edilmekte ve (izleyicilerin metne tepkisiyle aracılanmış olarak) izleme bağlamlarının farklılaşması desteklenebilmektedir. Bu nedenle, Lewis'in örneğinde, izleyiciler hikâyeyi benzer şekilde anlatmışlar, fakat tepkilerinde farklılık göstermişlerse de, diğer çalışmalarda aynı durum yaşanmamıştır. Özellikle, pembe dizilerle ilgili olarak, örneğin Morley'in *Nationwide* araştırmasında da (1992), izleyicilerin kendi kişisel ve kültürel bağlamlarına bağlı olarak bir hikâyeyi temelden farklı şekillerde anlattığı ortaya konulmuştur. Bu farklılaşma, (metnin düzenlenmesinin) kavranma sürecinin, (metnin yananlamasının) yorumlanma sürecinden ve tepki sürecinden ayrılmasını gerektirmektedir.

Yeğlenen okumanın, metnin gücünü kurtarmaya çalışırken, kod açma karşısında kodlamaya öncelik verilmesi ve böylece de, Hall'un kodlama/kod açma çevrim modelinin yeniden (anlamın mesaj vasıtasıyla gönderenden alıcıya aktığı) doğrusal bir aktarım modeline döndürülmesi problem oluşturmuştur. İletişimin yeniden ritüel, dinamik ve kültürel bağlamlı olarak düşünülebilme imkânını sunması, kodlama/kod açma modelini cazip kılan ana unsurlardan biri olmuştur. Ancak bu durum tatsız bir şekilde geri alınmıştır. Ancak, daha önce ileri sürüldüğü üzere, karşı argüman hak ettiğinden fazla başarılı olmuş ve metnin izleyici araştırmalarından çok erken dışlanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, iletişim teorisini yeniden şekillendirmek üzere tasarlanmış bir modelde bile iletişim veya etki sorunlarının hortlama eğilimi yalnızca 'talihsizlik' ile geçiştirilecek bir durum olmayıp, söz konusu sorunlara ilişkin göstergesel bir duruma ve etki probleminin bu kadar kolay çözülemeyeceğine işaret etmektedir (Millwood Hargrave & Livingstone, 2006). Gerçekten de, televizyonun anlamlandırılması yalnızca etki problemlerine indirgenemez ise de, bu durum, güç ve etkiyle ilgili

araştırmaların gerekliliğini de ortadan kaldırmayacaktır. O halde, yorumlama süreciyle medya etkileri arasındaki bağlantılar nasıl teorize edilmelidir? Çoğu izleyici araştırmasındaki örtülü öneri, kritik okumaların etkiye karşı direnç gösterdiği, pasif, kavrama-yönelimli veya referans temelli okumaların geçmiş etkilerin güçlendirilmesini veya birleştirilmesini desteklediği, aktif, yorumlayıcı okumaların, yeni fikirlerin sunulması veya belirsiz çağrışımların geçerli kılınması imkânını verdiği, dikkatsiz izlemenin ise ana akım etkileri artırdığı şeklinde. Fakat bu nerileri araştırma programlarına dâhil edecek başka araştırmaların da yapılması gerekir.

Tıpkı, iletim (mesaj) varsayımlarına ilişkin kaygıların kodlama/kod açma modelinde revizyona yolaçması gibi, benzer nedenlerle, Eco'nun okuyucunun medya teorisindeki rolü teorisi de benzer bir dönüşüme uğramıştır. Eco'nun 'model okuyucusu'yla ilgili soruları, oldukça talihsiz bir şekilde, yazarın niyeti hakkında basit bir varsayıma indirgenmiş ve ritüel iletişim modeli yerine bir iletim olması itibarıyla eleştirilmiştir. Bundan kaçınmak için, medya metinlerinin kapalılığından ziyade (sanki açık metinlerin yazarı yokmuş gibi) açıklığına vurgu yapılmıştır. Böylece de, televizyon anlamlandırma sürecinde dikkatler metin-dışı kodların –yani sosyal ve kültürel faktörlerin (yahut izleyici tepkisinin) zerinde yoğunlaştırılmış ve bu süreçte, izleyicide spesifik bir medya okuryazarlığı bulunmasını gerektiren (ve inşa eden) daha yönlendirici metin kodları kullanılmıştır. Başka bir deyişle, okuyucunun rolüne okuduğu şeyin ne olduğundan daha fazla dikkat gösterilmiş, bunun sonucundaysa, bu ikisi arasındaki etkileşime yönelik odaklanma kaybolmuştur. Ancak, (yayın kuruluşlarında oldukça karmaşık olan) metin yazarıyla o metnin özellikleri ve uzlaşmaları arasında önemli bir analitik ayırım bulunmaktadır. Öte yandan, bu ayırım, geniş 'kodlama' kategorisi altında kaybolmaktadır. Lewis (1991), haber yapımcılarının kendi izleyicilerinin kavrama stratejilerini öngörme konusundaki görünür ve sürekli yinelenen yetersizliklerinin altını çizerek, haber izleyicilerinin pratikte kurumsal olarak yönetilen ve güdülenmiş metin stratejileriyle zapt edilmesinin söz konusu olmadığını, ancak onları 'zapt eden' şeyin haber türünün uzlaşımlarında içkin normatif varsayımlar olabileceğini iddia etmiştir. Bu iddianın aktif

veya muhtemelen dirençli izleyici nosyonu ile farkı nedir? Aktif izleyicilerin, bu anlamlandırma süreçlerinin her birinde aktif sayılabileceğini iddia etmiştim. Aktif izleyicilerin yalnızca ritüel, yaratıcı ve dirençli okumalar yapacağını düşünmek yanlış bir bağlantı kurmak olacaktır. Zira kavrama düzeyinde, aktif ve yapıcı okumalardan bahsetmek anlamlı olur. Ancak şu şartla ki, buradaki aktif ve yapıcı okuma, gösterilen olayların düzensiz temsilini aktif olarak yapılandırılmaları olarak anlaşılmalı, yorumlama veya diğer bağlamsal tepkiler açısından aktif olma zorunluluğu söz konusu olmamalıdır. İzleyiciler, bir program için oluşturdukları anlamlarda dirençli veya normatif-karşıtı olmadan da aktif yorumlar yapabilirler. Benzer bir şekilde, aktif izleyiciler, bu süreçlerin her biriyle ilgili olarak sınırlandırılmış da olabilir. Morley (1992), izleyici aktiviteleriyle ilgili sınırlamaların esas olarak bilişsel sınırlılıklardan değil, izleyici kaynaklarındaki -kendi sosyokültürel konumlarına bağlı- sınırlılıklardan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Şüphesiz, izleyici aktivitesiyle ilgili sınırlılıkların analizi, yirmi yıl kadar önce bu tür aktivitelerin varlığının kabul edilmesi sürecindeki kadar baskı yaratmaktadır. Ancak, izleyici alımlamasının birkaç sürecine ilişkin öneri dikkate alındığında, bu süreçlerin her birinin yorumlamaya kendi sınırlılıklarını yükleyeceğini önermek makul görünmektedir. Dolayısıyla, bu sınırlılıklar sosyo-bilişsel, yorumlayıcı, ideolojik ve bağlamsal olabilir.

Dirençli okuyucu aktif okuyucuyla karıştırılmamalıdır. Dahası, izleyiciler arasındaki çok tartışmalı direnç, muhalefet veya yıkıcılık nosyonu (Seaman, 1992) yalnızca izleyiciler arasındaki yorum aktivitesine işaret ederek çözülemez. Benzer bir şekilde, izleyiciler arasındaki farklılaşma, dirence ilişkin özellikle zayıf bir göstergedir. Bence, direnç sorunu, yorum sürecine fazla dayanmamakta, onun yerine, televizyonu anlamlandırma sırasında kullanılan metin ve metin-dışı kaynaklar arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, bu ayrımın kendisi metin analizine dayandığı için, direnç (ve normatif veya dominant okumalar) analizi kodlamayla kod açma arasındaki spesifik politik/ideolojik ilişkilere dayanmaktadır. Bu ise, aşağıdaki söylem türlerini (veya normları yahut kültürel varsayımları) ayırıştıran politik bir analizi gerektirir: genel söylemler/kültürel normlar,

spesifik kurumsal norm ve pratikler, metinsel/türsel norm ve uzlaşım ve kod açmanın yerleşik veya alt-kültürel normları ve bağlamları. ‘Dirençli’ veya ‘yıkıcı’ okumanın çoğu kullanımı, bunlardan ilk üçünün karşılıklı uyumluluk içinde olduğunu ve sonuncusuyla çatışma içinde olduğunu varsaymaktadır. Uyumlu olmadıkları zaman, direnilen şeyin ne olduğunun net olarak açıklanması gerekir. Lewis, kurumsal ve metinsel/türsel normlar arasında haberlerle ilgili olarak önemli bir ayrışma olduğuna işaret etmekte ve televizyonun ana ideolojik etkilerinin yapımcının kasıtlı kontrolünden kaçınlar olduğunu, bu nedenle haber metninin ideolojik etkilerinin kasıtlı olarak o haberde yapılandırılan etkiler değil, medyanın, program türünün veya teknolojilerin özelliklerinin sonucunda neredeyse kazara ortaya çıkanlar olduğunu ileri sürmektedir. Benzer argümanlar pembe dizilerle ilgili olarak da ortaya atılmıştır. Burada, pembe dizinin türsel uzlaşmaları kültürel normları (örneğin cinsiyet stereotipleri veya romantik mitler) zayıflatmaktadır (evlilikler asla devam etmemektedir; kadınlar güçlüdür). Bu nedenle, türle tutarlılık gösteren bir izleyici okuması, egemen kültürel normlarla direnç içindedir.

Sonuç

Stuart Hall’ın ‘izleyici araştırmaları denilen araştırmalardaki yeni ve heyecan verici bir aşamaya’ dikkat çekmesinin (1980: 131) üzerinden uzun zaman geçti. Söz konusu aşama, izleyici alımlamasının yorumlama analiziyle başlıyordu; medya ve iletişim alanındaki en heyecan verici ve disiplinler-arası çalışmalardan biri haline geldi. Kullanımlar ve doyumlar, sosyal bilişim, eleştirel iletişim, popüler kültür, feminist iletişim, edebi kuram ve kültürel çalışmalar yaklaşımlarından araştırmacılar aktif, yorumlayıcı bir izleyici ihtimali ve bu izleyicileri ampirik olarak araştırmanın önemi konusunda bir dizi ortak argüman üzerinde eş zamanlı olarak buluştu. Bu disiplinler-arası buluşmanın bir takım kazanımları olduğunu kabul etmekle birlikte, medya araştırmalarının idari ve eleştirel şartlarının daha geniş bir çerçevede teorik, epistemolojik ve politik buluşmasına yönelik tutkulu umutlar üzerinde, bu umutların taşıyıcıları ile karşı çıkanları arasında belli

bir tartışmanın sürdüğünü belirtmek isterim. Bu tartışma, sosyal ve insani bilimlerdeki uzun süreli bölünmeler üzerinde yoğunlaşan daha geniş kapsamlı bir tartışmayı ifade ediyor ve şüphesiz daha uzun yıllar tartışılmaya devam edecek.

Ancak, izleyici alımlamasına ilişkin bu teorik ve metodolojik buluşmadan doğan çalışmanın miktarı etkili, ufuk açıcı ve bilgilendirici oldu (Press, 2006; Schroder, Drotner, Kline, & Murray, 2003). Zira izleyici araştırmalarına ilişkin başlangıçtaki gündemin başarılı olduğunu, çünkü bu alanın temel, fakat problemleri eski argümanlardan uzaklaştığını ve onlara geri dönemeyeceğini düşünüyorum. İzleyici alımlama araştırmalarının meydan okuduğu o argümanlar arasında, sabit ve verili metinsel anlamların semiyotiği, pasif izleyici üzerinde doğrusal, nedensel etkiler iddiası (ve hem kullanımlar ve doyumlar hem de kültürel emperyalizm teorilerindeki basitleştirilmiş izleyici açıklamaları) ve homojen, kitlesel 'izleyici' nosyonları da bulunuyor. Araştırmalar, izleyicilerin kod açma süreçleri açısından tekel değil, çoğul olduklarını, kültürel bağlamlarının önemli olduğunu ve televizyon programlarının metin analizini kabul etmiş varsayılmayacaklarını açıkça gösterdi. Bu argümanların çoğunun, kitle iletişimine ilişkin bir çok yaklaşımda örtülü olduğu dikkate alındığında, izleyici alımlama araştırmalarının en önemli başarısı, kitle iletişimi alanı içinde ve ötesindeki teori ve politikada yeterince değer verilmemiş, marjinalleştirilmiş ve hakkında varsayımlarda bulunulmuş izleyicinin *görünür* kılınmasıdır.

Ancak, teori tartışılmaya devam ederken, televizyonu anlamlandırma sürecini şekillendiren bir çok parametreyi anlamamıza yardımcı olacak başka ampirik araştırmalar da yapılmaktadır. İlerideki araştırmalar, izleyici alımlamasında temel meselenin metinle alımlama arasındaki etkileşim dinamiği olduğu iddiasına kulak vermesi, bağlamla ilgili konulara gereken vurguyu yapması ve aşağıdaki iki odak noktası ile o odak noktalarının kendi aralarındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir: Birincisi, izleyici alımlaması, nasıl anlaşılırsa anlaşılınsın, -metnin kapalılığı, yeğlenen okumalar, program türüne ilişkin uzlaşmalar, doğallaştırma söylemleri, egemen ideoloji veya öznenin konumu gibi- metinsel faktörler tarafından yapılandırılır.

İkincisi, izleyici alımlaması, yine nasıl anlaşılırsa anlaşılınsın, - sosyo-demografik konum, kültür sermayesi, yorumlayan topluluk, bağlamsal söylemler, sosyo-bilişsel kaynaklar, ulusal kimlik ve psikodinamik kuvvetler gibi- (psiko)sosyal faktörler tarafından yapılandırılır.

Hem metinsel hem de sosyal belirlenimler açıklık, çelişki, fail, çok anlamlılık, muğlâklık gibi unsurlara yönelik metinsel ve sosyal fırsatlarla bağlantılı olarak da anlaşılmalıdır. Zira bu metinsel ve sosyal fırsatlar, günlük hayattaki anlam üretimi ve yeniden üretimindeki sosyal değişim, direnç ve bireysellik analizinde kilit rol oynamaktadır. Bu nedenle, ister dirençli sesler konusu, isterse bağlama yerleştirilmiş devamlı izleyiciler ya da farklı okumalar konusu olsun, tek bir konunun izleyici araştırmalarının bütün ağırlığını kaldırması gerekmez. Öte yandan, bütün değişkenleri büyük bir sistemde bir araya getiren büyük bir modeli de benimsemiyorum. Zira bu tür modeller nihayetinde indirgemeci, katı ve işlevsel sistemlerdir. Oysa izleyici araştırmaları projesi, (yeni online ve elektronik medya da dahil) farklı anlamlandırma türlerinin ne zaman, nerede ve hangi şartlar altında ortaya çıktığını açıklayan çok sayıda spesifik ampirik cevabın aranmasına bağlıdır (Livingstone, 2004). Bu doğrultuda, izleyici araştırmacıları, izleyicilerin bazen aktif bazense pasif ya da bazen homojen bazense birbirinden farklı olup olmadığını değil, izleyicilerin medyayı *niçin* kendilerine gösterilen yollardan anlamlandırıdığını daha net bir şekilde açıklayabilmeyi ümit edebilirler.

Kaynakça

Ang, I. (1994). In the Realm of Uncertainty: The Global Village and Capitalist

Postmodernity. In D. Mitchell & D. Crowley (Eds.). *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press.

Carey, J. W. (1989). *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. New York: Routledge.

Collins, W. A. (1983). Interpretation and Inference in Children's Television Viewing. In J. Bryant & D. R. Anderson (Eds.). *Children's Understanding of Television: Research on Attention and Comprehension* (pp. 125–150). New York: Academic Press.

Condit, C. (1989). The Rhetorical Limits of Polysemy. *Critical Studies in Mass Communications*.

Corner, J. (1991). Meaning, Genre and Context: The Problematics of 'Public Knowledge' in the New Audience Studies. In J. Curran & M. Gurevitch (Eds.). *Mass Media and Society*. London: Methuen.

Corner, J. (1995). *Television Form and Public Address*. London: Edward Arnold.

Couldry, N., Livingstone, S., & Markham, T. (2007). *Media Consumption and Public Engagement: Beyond the Presumption of Attention*. Houndmills: Palgrave.

Dorr, A. (1986). *Television and Children: A Special Medium for a Special Audience*. Beverley Hills, CA: Sage.

Drabman, R. S., Robertson, S. J., Patterson, J. N., Jarvie, G. J., Hammer, D., & Cordua, G. (1981). Children's Perception of Media Portrayed Sex Roles. *Sex Roles*. 7. 379–389.

Eco, U. (1979). Introduction: The Role of The Reader. In *The Role of The Reader: Explorations in the Semiotics of Texts*. Bloomington: Indiana University Press.

Findahl, O. & Hoijer, B. (1976). *Fragments of Reality: An Experiment with News and TV - Visuals*. Stockholm: Swedish Broadcasting Corporation.

Gamson, W. (1992). *Talking Politics*. Cambridge: Cambridge University

Press.

Graber, D. A. (1988). *Processing the News: How People Tame the Information Tide* (2nd ed.). New York: Longman.

Gunter, B. (1987). *Poor Reception: Misunderstanding and Forgetting Broadcast News*. Hillsdale, N.J.: L. Erlbaum Associates.

Hall, S. (1994). Reflections on the Encoding/Decoding Model. In J. Cruz & J. Lewis (Eds.). *Viewing, Reading, Listening: Audiences and Cultural Reception*. Boulder: Westview Press.

Hodge, B. & Tripp, D. (1986). *Children and Television: A Semiotic Approach*. Cambridge: Polity.

Katz, E. (1996). Viewers' Work. In J. Hay, L. Grossberg & E. Wartella (Eds.). *The Audience and Its landscape* (pp. 9–22). Boulder: Westview.

Lewis, J. (1991). *The Ideological Octopus: An Exploration of Television and Its Audience*. London: Routledge.

Livingstone, S. (2004). The Challenge of Changing Audiences: Or, What is the Audience Researcher To Do in the Internet Age? *European Journal of Communication*. 19(1). 75–86.

Livingstone, S. (Ed.). (2005). *Audiences and Publics: When Cultural Engagement Matters for the Public Sphere*. Bristol: Intellect Press.

Livingstone, S. (2007). On the Material And The Symbolic: Silverstone's Double Articulation Of Research Tradition In New Media Studies. *New Media And Society*. 9(1). 16-24.

Messenger Davies, M. (1989). *Television Is Good For Your Kids*. London: Hilary Shipman Ltd.

Millwood Hargrave, A. & Livingstone, S. (2006). *Harm And Offence In Media Content: A Review Of The Evidence*. Bristol: Intellect.

Morley, D. (1992). *Television, Audiences And Cultural Studies*. London: Routledge.

Osgood, C. E. - Suci, G. J. & Tannenbaum, P. H. (1957). *The Measurement Of Meaning*. Urbana: University of Illinois Press.

Owens, J.- Bower, G. H. & Black, J. B. (1979). The "soap opera" effect in story recall. *Memory and Cognition*. 7(3). 185–191.

Palmer, P. (1986). *The Lively Audience: A Study of Children Around the TV Set*. London: Allen & Unwin.

Press, A. (2006). Audience Research in the Post-audience Age: An Introduction to Barker and Morley. *The Communication Review*. 9. 93–100.

Robinson, J. P. & Levy, M. R. (1986). *The Main Source: Learning from Television News*. Beverly Hills: Sage.

Schroder, K.- Drotner, K.- Kline, S. & Murray, C. (2003). *Researching Audiences*. London: Arnold.

Seaman, W. R. (1992). Active Audience Theory: Pointless Populism. *Media, Culture and Society*. 14. 301–311.

Wren-Lewis, J. (1983). The Encoding/Decoding Model: Criticisms and Developments. *Media, Culture and Society*. 5. 179–197.